

Metodický materiál: Znalost profesní přípravy s ohledem na roli provázejícího učitele

Úvod

Provázející učitelé hrají klíčovou roli v procesu profesní přípravy studentů učitelství. Aby mohli tuto roli efektivně plnit, je nezbytné, aby měli dostatečný přehled o obsahu a organizaci pedagogické přípravy na fakultě. Tento materiál poskytuje ucelený pohled na strukturu profesní přípravy budoucích učitelů a zdůrazňuje důležitost spolupráce mezi fakultou a školami.

Profese učitele je jedním z klíčových pilířů vzdělávacího systému, neboť právě učitelé formují hodnoty, dovednosti a vědomosti budoucích generací. Kvalitní profesní příprava budoucích pedagogů je proto nezbytnou podmínkou pro to, aby byli schopni naplňovat nároky a očekávání, která jsou na ně v současné vzdělávací praxi kladena. Tato příprava však není omezena pouze na akademické prostředí vysoké školy – důležitou roli v ní sehrávají i školy, které studentům poskytují prostor pro reálnou pedagogickou praxi. V tomto kontextu vystupuje do popředí význam provázejícího učitele.

Provázející učitel, často označovaný také jako mentor nebo školní konzultant, je zkušený pedagog, který působí ve škole a věnuje se odbornému vedení studenta učitelství během jeho praxe. Jeho úkolem není pouze sledování výuky studenta, ale především poskytování podnětné a konstruktivní zpětné vazby, sdílení profesních zkušeností a pomoc při propojování teoretických poznatků s konkrétní školní realitou. Provázející učitel se tak stává zprostředkovatelem mezi akademickým prostředím fakulty a každodenní pedagogickou praxí.

Aby mohl provázející učitel svou roli vykonávat kvalitně a efektivně, je zásadní, aby byl dobře obeznámen s obsahem a strukturou studijního programu budoucích učitelů. Musí rozumět tomu, jaké kompetence si mají studenti během studia osvojit, jaké požadavky jsou na ně kladeny v jednotlivých etapách jejich vývoje a jakým způsobem je fakulta připravuje na profesní dráhu. Znalost těchto aspektů mu umožní lépe porozumět cílům studentské praxe a adekvátně na ně navázat při vedení konkrétního studenta.

Kromě toho je důležité, aby mezi fakultou a školou existovala obousměrná komunikace a aktivní spolupráce. Fakulta by měla poskytovat školám informace o očekáváních, cílech a obsahu praxí, zároveň by však měla naslouchat zpětné vazbě od provázejících učitelů, kteří mají přímou zkušenost s výkonem budoucích pedagogů v praxi. Tato spolupráce přispívá nejen k vyšší kvalitě výuky samotné, ale také k rozvoji profesní identity studenta učitelství.

Studenti učitelství přicházejí do školního prostředí často s teoretickými poznatky, které však potřebují zasadit do konkrétních kontextů. Právě zde se otevírá prostor pro provázejícího učitele, který jim může pomoci tyto poznatky aplikovat, reflektovat jejich účinnost a kriticky hodnotit jejich přínos. Vedení studenta neznamena pouze kontrolu

Spolufinancováno
Evropskou unií

MT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

a hodnocení, ale především systematickou podporu, sdílení zkušeností a vytváření bezpečného prostoru pro profesní růst.

Tento studijní materiál je určen právě provázejícím učitelům. Jeho cílem je poskytnout jim přehled o systému profesní přípravy na fakultě, upozornit na důležité aspekty této přípravy, které by měli mít na zřeteli při práci se studenty, a zároveň nabídnout konkrétní doporučení a podněty pro jejich každodenní praxi. Věříme, že posílení spolupráce mezi fakultami a školami, stejně jako systematická podpora provázejících učitelů, přispěje ke kvalitnějšímu vzdělávání budoucích pedagogů a tím i k rozvoji celého školského systému. Provázející učitel tak není pouhým dočasným průvodcem studenta, ale významnou součástí jeho profesního zrání. Skrze svoji odbornou i lidskou podporu pomáhá budoucím učitelům budovat sebevědomí, rozvíjet profesní kompetence a nacházet vlastní pedagogický styl. Efektivní provázení je možné pouze tehdy, pokud je postaveno na vzájemném respektu, důvěře a společném cíli – kvalitní přípravě budoucího učitele.

1. Cíle studijního materiálu

Tento studijní materiál je určen především provázejícím učitelům, kteří se podílejí na praktické profesní přípravě studentů učitelství ve školním prostředí. Cílem tohoto dokumentu je systematicky a srozumitelně představit klíčové oblasti pedagogické přípravy realizované na fakultě a poskytnout provázejícím učitelům nástroje a podněty pro jejich práci. Materiál vychází z přesvědčení, že kvalitní spolupráce mezi fakultou a školní praxí je zásadní pro profesní růst budoucích pedagogů. Níže jsou rozvedeny hlavní cíle, které si tento materiál klade.

a) Seznámit provázející učitele se strukturou pedagogické přípravy na fakultě

Jedním ze základních předpokladů efektivního provázení studentů během jejich pedagogické praxe je důkladná znalost a orientace provázejícího učitele v systému vysokoškolské přípravy budoucích pedagogů. Provázející učitel by měl mít jasno v tom, jakým způsobem je koncipováno studium na fakultě, jaké má jednotlivé části, jaké cíle sleduje a jaké kompetence by si student měl během svého studia osvojit. Tato orientace je klíčová pro to, aby učitel mohl studentovi nabídnout odpovídající podporu, přiměřenou míru autonomie i konkrétní podněty vedoucí k jeho profesnímu rozvoji.

Pedagogická příprava učitelů je strukturována do několika základních oblastí, které se vzájemně doplňují a prolínají: teoretická, didaktická a praktická složka, a také složka reflektivní a hodnotící. Teoretická příprava zahrnuje předměty jako pedagogika, psychologie, obecná i oborová didaktika, základy inkluze, sociologie výchovy a další podpůrné disciplíny. Tyto předměty studentům poskytují základní rámec pro pochopení výukových a výchovných situací, vývoje žáků, fungování školy jako instituce i širších společenských souvislostí vzdělávání.

Didaktická příprava se pak zaměřuje na to, jak vyučovat konkrétní předměty a jak při výuce aplikovat moderní pedagogické přístupy. Studenti se v této oblasti učí plánovat výuku, stanovovat výukové cíle, volit vhodné metody, tvořit učební materiály a reflektovat

Spolufinancováno
Evropskou unií

MT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

proces učení žáků. Didaktická příprava často zahrnuje i nácvik konkrétních situací, např. vedení skupinové práce, diferencování úkolů podle úrovně žáků, nebo začleňování technologií do výuky.

Praktická část studia je realizována prostřednictvím různých forem praxí – asistentské praxe, průběžné praxe a především tzv. souvislé pedagogické praxe. V rámci těchto aktivit mají studenti možnost vyzkoušet si své dovednosti v reálném školním prostředí, pracovat s konkrétními žáky, plánovat a vést výuku, a následně svou činnost reflektovat. Tyto praxe jsou zpravidla úzce provázány s fakultní výukou a metodickým vedením.

Pro provázejícího učitele je tedy zásadní, aby věděl, jakou praxi student právě absoluuje – zda jde o první zkušenost s výukou, nebo už o pokročilejší fázi, kde se od něj očekává vyšší míra samostatnosti. Měl by znát cíle konkrétního úseku praxe, výstupy z učení, k nimž má student směřovat, i metody, které fakulta doporučuje pro práci se studenty v dané fázi studia.

Tato znalost umožňuje provázejícímu učiteli vést studenta adekvátním způsobem – klást na něj odpovídající nároky, rozvíjet jeho silné stránky, upozorňovat na místa ke zlepšení a poskytovat zpětnou vazbu, která bude nejen konkrétní, ale také kontextuálně relevantní.

Zároveň je vhodné, aby měl provázející učitel přístup k rámcovému studijnímu plánu příslušného oboru, případně k podrobnějším sylabům klíčových předmětů. Díky tomu může lépe pochopit, z jakých teoretických východisek student při své práci vychází a jaké koncepty či přístupy pravděpodobně aplikuje. Tato informovanost je důležitá i z hlediska podpory propojení teorie a praxe – jeden z klíčových momentů, kterým se student učí být učitelem.

V neposlední řadě je třeba zdůraznit, že znalost systému přípravy na fakultě umožňuje i lepší komunikaci mezi školou a univerzitou. Provázející učitel, který rozumí logice studijního programu, může kvalifikovaněji poskytovat zpětnou vazbu o kvalitě praxe, potřebách studentů nebo možnostech zlepšení vzájemné spolupráce. Stává se tak aktivním partnerem v systému profesního vzdělávání budoucích pedagogů, a nikoli jen jeho nástrojem.

b) Zdůraznit důležitost role provázejícího učitele v procesu profesního rozvoje studentů

Provázející učitel zaujímá v systému profesní přípravy budoucích pedagogů výjimečné a zcela nenahraditelné místo. Je to právě on, kdo studentovi zprostředkovává první skutečný kontakt s reálným školním prostředím, kdo jej provází prvními pokusy o vedení výuky a zároveň vytváří bezpečný prostor pro učení, chyby i úspěchy. Zkušený pedagog, který se ujímá role provázejícího učitele, se tak stává klíčovou postavou studentské praxe a často i významným formujícím prvkem v rozvoji profesní identity budoucího učitele.

Na rozdíl od role akademického učitele, který předává teoretické poznatky a odborný rámec, provázející učitel přináší studentovi pohled na realitu pedagogické práce „zevnitř“ – sdílí s ním každodenní situace, vztahy, rozhodování i výzvy, s nimiž se učitel v praxi

Spolufinancováno
Evropskou unií

MT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

běžně setkává. Není tedy jen pozorovatelem, který studentovu činnost sleduje z dálky, ale především aktivním průvodcem a partnerem, který se spolupodílí na jeho profesním zrání.

Jedním z nejdůležitějších aspektů této role je mentorství. Provázející učitel vystupuje jako rádce, podpora, inspirace i zrcadlo. Pomáhá studentovi pojmenovat silné a slabé stránky, nasměrovat jeho profesní uvažování, ukázat možnosti řešení pedagogických situací. Mentorský vztah je přitom postaven na vzájemném respektu, důvěře a otevřeném dialogu. Student by měl mít možnost klást otázky, sdílet pochybnosti, diskutovat alternativní postupy – a právě provázející učitel mu k tomu poskytuje prostor i vedení.

Poskytování zpětné vazby je další zásadní součástí provázení. Kvalitní zpětná vazba umožňuje studentovi vidět své jednání zvenčí, pochopit důsledky vlastních rozhodnutí a plánovat, co příště udělá jinak. Je důležité, aby byla zpětná vazba konkrétní, srozumitelná a zaměřená nejen na výsledek, ale především na proces výuky. Povzbuzuje, ale zároveň ukazuje cestu ke zlepšení. Právě taková zpětná vazba má největší potenciál pozitivně ovlivnit sebedůvěru studenta a motivovat ho k dalšímu rozvoji.

Neméně důležitá je také podpora při reflexi. Student učitelství by měl být veden k tomu, aby přemýšlel o své výuce, hledal souvislosti, kriticky vyhodnocoval své postupy a formuloval si vlastní profesní cíle. Provázející učitel mu v tomto procesu může významně pomoci – vhodně kladenými otázkami, sdílením vlastních zkušeností nebo nabídkou alternativních pohledů. Reflexe není pouhým hodnocením, ale procesem hlubšího porozumění sobě samému v roli učitele.

Z výzkumů i praktických zkušeností vyplývá, že právě kvalita vztahu mezi studentem a provázejícím učitelem hraje zásadní roli v tom, jak student vnímá svou praxi, jak se v ní rozvíjí a jaký postoj si vytváří ke své budoucí profesi. Podporující, otevřený a partnerský vztah výrazně zvyšuje studentovu ochotu experimentovat, reflektovat a učit se z chyb. Naopak autoritativní, direktivní nebo nezainteresovaný přístup může vést ke snížení motivace, nejistotě a stereotypnímu chápání výuky.

Tento dokument si proto klade za cíl povzbudit provázející učitele k aktivnímu a vědomému přístupu k vedení studentů. Upozorňuje na význam jejich role nejen z hlediska studenta, ale i z hlediska celého systému přípravy učitelů. Provázející učitel je jedním z hlavních spojovacích článků mezi teorií a praxí, mezi univerzitním a školním prostředím. Jeho činnost má přímý dopad na kvalitu výuky budoucích učitelů, a tím i na úroveň vzdělávání ve školách.

Být provázejícím učitelem znamená nejen předávat zkušenosti, ale i spoluutvářet budoucnost profese. Je to role náročná, ale nesmírně důležitá – a zároveň obohacující. Student i učitel zde totiž vstupují do vzájemného učení, které má význam pro obě strany.

c) Poskytnout praktické nástroje pro efektivní spolupráci se studenty

Úspěšné provázení studentů během jejich pedagogické praxe vyžaduje od provázejícího učitele nejen odborné znalosti a pedagogické zkušenosti, ale také konkrétní dovednosti, nástroje a strategie, které lze využívat v každodenní praxi. Teoretická příprava je důležitá,

Spolufinancováno
Evropskou unií

MT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

ale sama o sobě nestačí – klíčové je umět teorii přenést do skutečného pedagogického prostředí a reagovat na reálné potřeby studentů. Právě proto tento materiál nabízí řadu praktických podnětů, které mohou být inspirací pro práci se studenty během jejich praxe. Jedním z takových nástrojů jsou strukturované rozhovory se studenty, které slouží jako prostředek k vyjasnění očekávání, formulaci cílů, hodnocení pokroku nebo reflexi prožité zkušenosti. Provázející učitel si může připravit sadu otázek, které studentovi pomohou zamyslet se nad jeho vlastní činností – například: *Co jsi chtěl touto hodinou dosáhnout? Jak se ti to podařilo? Co bys příště udělal jinak? Co tě během výuky překvapilo?* Takové vedení rozhovoru napomáhá studentovi ujasnit si vlastní myšlení, rozvíjet schopnost sebereflexe a posilovat profesní autonomii.

Dále jsou součástí materiálu také návody na efektivní poskytování zpětné vazby, které patří mezi nejdůležitější a zároveň nejnáročnější části role provázejícího učitele. Kvalitní zpětná vazba by měla být konkrétní, popisná, zaměřená na pozorované jednání a vždy propojená s možností dalšího rozvoje. Lze využít například tzv. „sandwichový model“ (pozitivum – doporučení – povzbuzení), který studentovi pomáhá vnímat zpětnou vazbu jako příležitost ke zlepšení, nikoli jako kritiku.

Součástí efektivní spolupráce je rovněž práce se sebereflexí studenta. Tento proces by neměl být formální, ale naopak hluboce propojený s praxí. Doporučuje se vést studenta k pravidelnému zapisování do reflexivního deníku, k vytváření portfolia výukových příprav s vlastními komentáři nebo k využití audio/videozáznamů z výuky jako podkladu pro analýzu a rozhovor. Provázející učitel zde působí jako partner – klade otázky, pomáhá interpretovat zkušenosti a nabízí alternativní pohledy.

Praktické nástroje zahrnují také plánování a sledování profesního pokroku studenta. Provázející učitel může spolu se studentem vytvářet krátkodobé cíle (např. zlepšení práce s časem, aktivizace žáků, efektivnější zadávání úkolů) a pravidelně hodnotit jejich naplňování. Takový přístup podporuje cílevědomost studenta, strukturuje průběh praxe a poskytuje konkrétní oporu v jeho vývoji.

Dalším možným nástrojem jsou reflexivní listy nebo jednoduché hodnoticí archy, které lze využít jak při pozorování výuky, tak při společném hodnocení. Tyto nástroje usnadňují pojmenování jednotlivých aspektů výuky, umožňují porovnání v čase a pomáhají studentovi i učiteli soustředit se na klíčové prvky výuky, jako jsou formulace cílů, řízení třídy, komunikace s žáky nebo zpětná vazba žákům.

Je důležité zdůraznit, že veškeré nástroje uvedené v tomto materiálu jsou přenositelné a flexibilní. Nejde o rigidní šablony, ale o inspirace, které je možné přizpůsobit konkrétním podmínkám školy, typu studenta, délce praxe či specifickému vyučovacím předmětu. Každá spolupráce mezi studentem a provázejícím učitelem je jedinečná – cílem těchto nástrojů je nabídnout oporu a směr, nikoli omezit kreativitu nebo svobodu v pedagogické činnosti.

V konečném důsledku směřují všechny praktické nástroje k vytvoření podpůrného a rozvojového prostředí, ve kterém se studenti nejen učí „jak učit“, ale také si osvojují návyky profesionálního myšlení, reflektování vlastních rozhodnutí a schopnost reagovat

Spolufinancováno
Evropskou unií

MT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

na výzvy školní praxe. Provázející učitel zde není pouze „hodnotitelem výkonu“, ale především aktivním tvůrcem učebního prostředí, v němž student učitelství může bezpečně růst.

d) Umožnit hlubší pochopení didaktických a pedagogických konceptů vyučovaných na fakultě

Jedním z často opomíjených, avšak zásadních aspektů efektivního provázení studentů během jejich pedagogické praxe je znalost a porozumění didaktickým a pedagogickým konceptům, s nimiž se studenti seznamují během svého vysokoškolského studia. Současná pedagogická teorie prochází vývojem a přináší nové přístupy ke vzdělávání, které mohou být v některých školních kontextech dosud méně rozšířené. Provázející učitelé tak někdy čelí situaci, kdy student přináší návrhy nebo názory, které jsou odlišné od zažitých praktik ve škole.

Tento materiál proto nabízí rámcové seznámení s vybranými pedagogickými a didaktickými myšlenkami, které tvoří základ odborného diskurzu na pedagogických fakultách. Jeho cílem není instruovat provázející učitele v akademickém smyslu, ale spíše nabídnout prostor pro porozumění tomu, z čeho studenti vycházejí, jak přemýšlejí o výuce a proč volí některé postupy, které se mohou na první pohled zdát neobvyklé.

Například konstruktivistický přístup k učení, který je dnes hojně zastoupen ve vysokoškolské výuce, klade důraz na aktivní zapojení žáka, vytváření souvislostí a budování vlastního porozumění. Student učitelství, který je tímto přístupem veden, bude pravděpodobně navrhovat výuku orientovanou na skupinovou práci, samostatné objevování, diskusi nebo řešení reálných problémů. Pokud je provázející učitel seznámen s principy konstruktivismu, může lépe pochopit studentovy záměry a pomoci mu tyto myšlenky uvádět do praxe citlivě a funkčně.

Dalším často diskutovaným tématem je diferenciací výuky, tedy snaha přizpůsobit vzdělávání individuálním potřebám, možnostem a zájmům jednotlivých žáků. Zatímco v některých školách je tato praxe již běžnou součástí výuky, jinde může být obtížné ji realizovat kvůli organizačním či kapacitním omezením. Porozumění důvodům, proč studenti kladou důraz na inkluzi, individualizaci a přizpůsobování výuky, přispívá k lepší spolupráci a podporuje profesionální dialog mezi studentem a provázejícím učitelem.

Za zmínku stojí i formativní hodnocení, které nahrazuje tradiční pojetí známkování procesem průběžného sledování pokroku žáků, poskytování zpětné vazby a podpory při dosahování vzdělávacích cílů. Student, který se snaží formativně hodnotit, může ve své výuce využívat otevřenou zpětnou vazbu, sebehodnocení žáků nebo vzájemné hodnocení. Pokud provázející učitel rozumí tomuto konceptu, může studentovi pomoci tyto přístupy smysluplně aplikovat v praxi a zároveň přispět k obohacení vlastní výuky.

Cílem tohoto materiálu tedy není „poučovat“ nebo předepisovat, jak má být výuka vedena, ale nabídnout most mezi teorií a praxí – mezi světem univerzitního vzdělávání a realitou školního prostředí. Když provázející učitel rozumí jazykovému a obsahovému

**Spolufinancováno
Evropskou unií**

MŠMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

rámci, v němž se student pohybuje, výrazně tím zvyšuje šanci na vzájemné porozumění, efektivní komunikaci a smysluplné vedení.

V konečném důsledku může otevřenost vůči současným pedagogickým přístupům přispět i k vlastnímu profesnímu růstu provázejícího učitele. Diskuse se studenty, kteří přinášejí nové myšlenky a pohledy, se může stát inspirací, která oživí zažitou rutinu a podnítl reflexi vlastní výuky. Provázení studentů se tak nestává jednostranným procesem, ale oboustranným učením – zkušeností, která obohacuje obě strany.

2. Struktura profesní přípravy na fakultě

Profesní příprava budoucích učitelů na pedagogických fakultách je komplexní a systematicky budovaný proces, jehož cílem je vybavit studenty jak odbornými znalostmi, tak praktickými a osobnostními kompetencemi potřebnými pro výkon učitelské profese. Vzdělávání budoucích pedagogů je koncipováno tak, aby reagovalo na měnící se potřeby školské praxe, a zároveň respektovalo požadavky kladené na učitele 21. století – tedy profesní flexibilitu, schopnost reflektovat vlastní výuku, pracovat s různorodou žákovskou populací a uplatňovat inovativní přístupy ve vzdělávání.

Základem této přípravy jsou čtyři vzájemně propojené oblasti: teoretická příprava, didaktická příprava, praxe ve školním prostředí a sebereflexe včetně evaluace. Každá z těchto oblastí má svou nezastupitelnou roli a jejich propojení je klíčem k vytvoření kvalitního profesního profilu budoucího učitele.

Teoretická příprava

Teoretické základy tvoří východisko pro další složky přípravy a umožňují studentům porozumět základním principům výchovy, vzdělávání a vývoje jedince. V rámci této oblasti se studenti seznamují s pedagogikou, psychologií, oborovými didaktikami, filozofií výchovy, sociologií školy a dalšími příbuznými obory. Studium těchto disciplín jim poskytuje teoretické rámce pro chápání vzdělávacích situací, rozvoj žáků i fungování školy jako instituce.

Pedagogika umožňuje studentům porozumět výchovnému procesu, psychologické disciplíny pak napomáhají pochopit zákonitosti dětského vývoje, motivace a individuálních rozdílů mezi žáky. Získané poznatky tvoří základ pro správné rozhodování v pedagogické praxi, ať už jde o volbu vhodné vyučovací strategie, přístup ke konkrétním žákům nebo řešení složitějších situací ve třídě.

Didaktická příprava

Didaktická složka studia je zaměřena na výuku metodologie daného předmětu či oborů, tedy na to, jak vyučovat konkrétní obsah. V rámci didaktické přípravy se studenti učí plánovat výuku, formulovat výukové cíle, volit vhodné metody a formy práce, připravovat učební materiály a hodnotit pokroky žáků. Didaktika rovněž studenty vede k rozvoji schopnosti reflektovat účinnost použitých strategií a přizpůsobovat výuku aktuálním potřebám třídy.

Spolufinancováno
Evropskou unií

MT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Didaktická příprava zároveň klade důraz na integraci digitálních technologií, práci s heterogenní skupinou žáků, důraz na mezipředmětové vztahy i environmentální a občanské dimenze výuky. Učí studenty chápat výuku jako proces, který má nejen kognitivní, ale i sociální a etický rozměr. Součástí této složky je také seznámení s moderními pedagogickými koncepcemi, jako je konstruktivismus, projektová výuka, badatelsky orientovaná výuka či formativní hodnocení.

Praxe ve školním prostředí

Jednou z nejdůležitějších složek profesní přípravy je praktická výuka v reálném školním prostředí. Studenti zde mají možnost aplikovat získané teoretické poznatky, vyzkoušet si vedení výuky, pracovat s žáky a získávat přímou zpětnou vazbu. Pedagogická praxe má několik forem – od tzv. asistentské praxe, přes průběžnou a souvislou praxi, až po odborné stáže.

Asistentská praxe je často prvním kontaktem studenta s výukovým procesem. Student zde podporuje učitele v přípravě výuky, organizaci výukových aktivit nebo práci s jednotlivými žáky. Následuje souvislá praxe, během níž student postupně přebírá odpovědnost za přípravu a realizaci výuky v celých vyučovacích jednotkách. Tato forma praxe bývá doplněna o metodické vedení ze strany fakultních učitelů a školních mentorů. Zásadní význam má i reflexe pedagogické činnosti – studenti jsou vedeni k tomu, aby přemýšleli nad tím, co se jim podařilo, co by mohli příště udělat jinak a jaké dopady mělo jejich působení na žáky. Praxe tak nepředstavuje pouze „zkoušku z reality“, ale cílený rozvoj pedagogického myšlení a profesního sebepojetí.

Sebereflexe a evaluace

Součástí moderní přípravy učitele je také důraz na schopnost sebereflexe, tedy uvědomění si vlastních silných i slabších stránek v pedagogické činnosti. Studium proto zahrnuje reflexivní semináře, portfoliovou práci a další formy záznamu a hodnocení profesního pokroku. Sebereflexe učí studenty formulovat si profesní cíle, pojmenovávat vlastní hodnoty ve výuce a aktivně usilovat o svůj růst.

Evaluace se netýká pouze studenta samotného – důležitá je také zpětná vazba od provázejících učitelů, fakultních mentorů i samotných žáků. Jejím cílem není hodnotit studenta jako osobnost, ale poskytnout mu podněty pro další rozvoj. Správně vedená evaluace tak přispívá k budování profesionální autonomie studenta a posilování jeho pedagogické kompetence.

3. Role provázejícího učitele

Provázející učitel představuje jednu z nejvýznamnějších osob, s nimiž se student učitelství setkává během své profesní přípravy ve školním prostředí. Jeho úloha sahá daleko za rámec pouhého dohledu nad výukou. Provázející učitel je mentorem, rádcem, odborným partnerem i inspirací – někým, kdo studentovi pomáhá propojit teoretické poznatky získané na fakultě s realitou každodenní pedagogické praxe. Jeho působení má

Spolufinancováno
Evropskou unií

zásadní dopad na kvalitu studentské praxe, na rozvoj pedagogických kompetencí a v neposlední řadě i na formování profesní identity budoucího učitele.

Roli provázejícího učitele lze rozdělit do několika vzájemně se doplňujících oblastí:

a) Mentorství a vedení studentů

Jedním z pilířů činnosti provázejícího učitele je mentoring – tedy systematické odborné a osobní vedení studenta během jeho praxe. Provázející učitel by měl vytvářet bezpečné a podpůrné prostředí, ve kterém se student nebude obávat ptát, zkoušet nové metody či přiznat chybu. Klíčovým nástrojem mentorství je zpětná vazba – měla by být konkrétní, věcná a motivující, zaměřená jak na silné stránky studenta, tak na oblasti, ve kterých se může dále zlepšovat.

Mentor také sdílí své zkušenosti, otevírá studentovi pohledy do pedagogické reality, které nelze získat pouze studiem. Schopnost naslouchat, klást otázky, vést dialog a poskytovat oporu je pro tuto roli klíčová. Provázející učitel se tak stává průvodcem, který pomáhá studentovi objevit jeho vlastní učitelské já.

b) Pomoc s adaptací studentů

Studenti přicházejí do školního prostředí často s obavami a nejistotou. Pro mnohé z nich je první praxe ve škole zásadním milníkem – setkávají se s reálnou třídou, konkrétními žáky, pracovními kolektivy a institucionální kulturou školy. Provázející učitel jim může výrazně pomoci tuto přechodovou fázi zvládnout. Jeho úkolem je studenty přivítat, představit jim běžné zvyklosti školy, pravidla chování, organizační strukturu i konkrétní očekávání, která má škola vůči jejich praxi.

Zároveň může pomoci studentům lépe se orientovat v kolektivu, podpořit je v komunikaci s dalšími učiteli a nabídnout jim prostor pro sdílení dojmů z prvních zkušeností. Umožnil by provázející učitel studentovi pocit přijetí, výrazně tím zvyšuje šance na to, že student bude během praxe více zapojený, aktivní a ochotný se učit.

c) Pozorování a hodnocení výuky studentů

Sledování výuky studenta je nezbytnou součástí pedagogické praxe. Provázející učitel sleduje nejen průběh jednotlivých hodin, ale také přípravu studenta, jeho komunikaci s žáky, schopnost řídit třídu, zvolenou metodiku a reakce na vzniklé situace. Pozorování by však nemělo být pasivní – provázející učitel by měl vést studenty k tomu, aby se sami naučili vnímat vlastní výuku kritickým pohledem, reflektovat své postupy a uvažovat o možných alternativách.

Po každé odučené hodině je vhodné vést s studentem strukturovaný rozhovor – co fungovalo, co ne, proč se něco podařilo a kde je prostor pro zlepšení. Hodnocení by mělo být nástrojem růstu, nikoliv pouze kontrolním mechanismem. Kvalitní zpětná vazba motivuje studenta k zamyšlení a dalšímu rozvoji.

d) Podpora propojení teorie a praxe

Jedním z největších úkolů, kterým studenti při vstupu do školy čelí, je aplikace teoretických poznatků v praxi. To, co se naučili v přednáškových místnostech, musí nyní přenést do konkrétních situací – před reálné žáky, do reálné třídy. Provázející učitel hraje

Spolufinancováno
Evropskou unií

MT
MT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

v tomto přechodu klíčovou roli. Pomáhá studentům pochopit, jak konkrétní pedagogické teorie ožívají v praxi, jak lze teoretické rámce přizpůsobit konkrétním situacím, a zároveň jak si uchovat schopnost reflexe a kritického pohledu na výukové procesy. Zároveň podporuje studenta v tom, aby si uvědomoval souvislosti mezi jednotlivými složkami své přípravy – mezi obsahem studia, vlastní výukou a reakcemi žáků. Tím napomáhá rozvoji hlubšího profesního myšlení a zralosti.

Roli provázejícího učitele tedy nelze chápat pouze jako organizační nebo dohledovou. Je to role pedagogická, rozvojová a často i formativní. Provázející učitel má jedinečnou možnost ovlivnit směr, kterým se bude student učitelské profese ubírat. Kvalita vedení, které mu poskytne, se může odrazit v budoucím postoji studenta k výuce, žákům i k profesnímu vzdělávání obecně.

V ideálním případě by měl provázející učitel spolupracovat nejen se studentem, ale i s fakultou, sdílet zpětnou vazbu, upozorňovat na silné stránky studijní přípravy i její možné nedostatky. Aktivní zapojení do tohoto procesu přispívá k neustálému zlepšování přípravy budoucích pedagogů a posiluje propojení mezi akademickým a školním prostředím.

4. Praktická cvičení

Praktická cvičení uvedená v této kapitole mají za cíl podpořit provázející učitele v aktivním přístupu k vedení studentů učitelství. Vycházejí z klíčových oblastí jejich role, jak byly popsány v předchozí části, a poskytují konkrétní nástroje pro práci se studenty během jejich praxe. Tato cvičení nejsou zamýšlena jako jednorázové úkoly, ale jako opakovaně využitelné metodické prvky, které lze přizpůsobit individuálním potřebám studentů i specifikům konkrétní školy.

a) Analýza studijních plánů

Základem efektivního provázení je porozumění obsahu studia, které student učitelství absolvuje. Prvním krokem, který může provázejícím učitelům usnadnit orientaci v požadavcích a očekáváních kladených na studenty, je analýza aktuálních studijních plánů pedagogických fakult.

Doporučujeme, aby si provázející učitel před nástupem studenta na praxi vyhledal a prostudoval sylaby klíčových předmětů zaměřených na pedagogiku, didaktiku, psychologii a praxi. Důležité je zaměřit se zejména na výstupy z učení – tedy dovednosti, které by si student měl osvojit, a na metody, které se při výuce používají.

Cvičení může probíhat i formou společné diskuze se studentem, který představí své dosavadní studium, klíčové poznatky a očekávání, s nimiž do praxe vstupuje. Taková výměna umožňuje provázejícímu učiteli lépe pochopit studentovu výchozí pozici a přizpůsobit mu míru vedení.

Dílní úkoly:

- Vyhledejte a přečtěte si studijní plán příslušného oboru.

Spolufinancováno
Evropskou unií

- Vypište si hlavní cíle a témata výuky v předmětech zaměřených na praxi.
- Srovnajte teoretické výstupy s tím, co je ve vaší škole běžně realizováno.
- Diskutujte se studentem o tom, co by si přál během praxe procvičit nebo zažít.

b) Mentorské setkání

Osobní kontakt mezi studentem a provázejícím učitelem je základem důvěry, otevřenosti a kvalitního profesního vedení. Cvičení „Mentorské setkání“ je navrženo jako prostor pro strukturovaný rozhovor, jehož cílem je vzájemné seznámení, vyjasnění očekávání, stanovení cílů praxe a případně vytvoření základního plánu spolupráce.

Toto setkání by mělo proběhnout ideálně v prvních dnech studentské praxe a být vedeno v klidné, neformální atmosféře. Učitel může využít podpurné otázky jako: *Co očekáváte od své praxe? Čeho byste chtěl/a dosáhnout? Jaké obavy máte? Jak vám mohu pomoci?* Takový rozhovor pomáhá studentovi cítit se přijatě a podporovaně, zároveň poskytuje provázejícímu učiteli důležité informace pro efektivní vedení.

Dílní úkoly:

- Naplánujte úvodní mentorské setkání.
- Připravte si otázky na téma očekávání, zkušenosti a cíle studenta.
- Zapište si výstupy ze setkání jako základ pro další reflexi.
- Průběžně se k těmto cílům v průběhu praxe vracíte a ověřujete jejich naplňování.

c) Simulace zpětné vazby

Jedním z nejcennějších přínosů praxe pro studenta je kvalitní zpětná vazba na jeho výuku. Toto cvičení umožňuje provázejícímu učiteli vědomě si nacvičit způsob poskytování konstruktivní zpětné vazby a ověřit, zda je pro studenta srozumitelná a motivující.

Doporučujeme použít techniku tzv. „sandwichové“ zpětné vazby – začít pozitivními postřehy, následně zmínit konkrétní oblasti ke zlepšení a zakončit povzbuzením. Důležité je soustředit se na pozorovatelné chování (např. způsob zadání úkolu, práce s časem, aktivizace žáků) a vyvarovat se hodnotících soudů typu „to nebylo dobré“.

Simulace může probíhat i formou modelových situací – např. práce s videonahrávkou výuky, kterou student analyzuje a následně dostane zpětnou vazbu od učitele i spolužáků.

Dílní úkoly:

- Vyberte si konkrétní hodinu nebo její úsek k analýze.
- Poskytněte zpětnou vazbu podle předem zvoleného rámce.
- Ptejte se studenta, jak zpětnou vazbu vnímá a co by pro něj bylo přínosnější.
- Vytvořte prostor pro vzájemnou reflexi a dialog.

d) Reflexe výuky

Reflexe výuky je základním nástrojem profesního učení. Cílem tohoto cvičení je vést studenta k tomu, aby přemýšlel o své pedagogické činnosti, identifikoval klíčové

Spolufinancováno
Evropskou unií

MT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

momenty, zamýšlel se nad příčinami úspěchů i obtíží a formuloval si vlastní plány pro zlepšení.

Provázející učitel v tomto procesu vystupuje jako partner – klade otázky, povzbuzuje k hledání souvislostí, nabízí alternativní pohledy. Důležité je, aby reflexe nebyla formalitou, ale pravidelnou součástí každého pedagogického dne.

Pro hlubší analýzu lze využít různé nástroje – například reflexivní deník, checklist výukových prvků, audiovizuální záznamy, nebo tzv. strukturovaný popis hodiny (co jsem chtěl/a udělat – co jsem udělal/a – co se skutečně stalo – co bych udělal/a příště jinak).

Dílní úkoly:

- Zavedte pravidelné reflexivní rozhovory po každé hodině.
- Ptejte se: *Co se povedlo? Co šlo hůře? Jak bys to udělal/a jinak?*
- Podporujte studenta v zaznamenávání reflexí (např. formou zápisů).
- Využívejte reflexi i pro plánování dalšího postupu v praxi.

Tato praktická cvičení mají za cíl podpořit aktivní a cílevědomé provázení studentů. Jejich smyslem není dodat více administrativy, ale poskytnout oporu v budování kvalitního profesního vztahu mezi studentem a provázejícím učitelem. Díky nim se studentská praxe může stát skutečným učebním prostorem – místem růstu, sdílení a spolupráce.

Závěr

Kvalitní profesní příprava budoucích učitelů je jedním z nejdůležitějších předpokladů pro rozvoj školství jako celku. Učitelé, kteří vstupují do školního prostředí dobře připraveni, s realistickým pohledem na svou profesi a s jasnou vizí své role ve třídě, jsou základem moderní a funkční vzdělávací soustavy. Aby však bylo možné takové učitele připravit, je třeba zajistit propojení teoretické výuky na fakultě s praktickými zkušenostmi, které studenti získávají během pedagogické praxe. Právě v tomto propojení sehrává nezastupitelnou roli provázející učitel.

Dnešní pedagogická praxe se neodehrává v izolaci – je výsledkem spolupráce, výměny zkušeností, vzájemného učení a sdílení. Stejně principy by měly platit i pro spolupráci mezi univerzitami a školami. Univerzity poskytují studentům odborný základ, učí je porozumět pedagogickým teoriím, metodice a principům práce s dětmi. Školy zase poskytují reálné prostředí, kde studenti tyto poznatky ověřují, aplikují a rozvíjejí. Aby tento přechod z teorie do praxe proběhl úspěšně, je klíčové, aby provázející učitelé rozuměli systému přípravy studentů na fakultě, znali jeho cíle a byli schopni je aktivně podporovat. Provázející učitel není pouze dozorující osobou ani pasivním pozorovatelem studentské činnosti. Je především mentorem a partnerem v profesním růstu studenta. Jeho role spočívá v každodenní podpoře, v poskytování zpětné vazby, v podněcování k reflexi, v ukazování souvislostí mezi tím, co student zažívá ve třídě, a tím, co se učil na fakultě. Provázející učitel pomáhá studentovi vytvářet si vlastní pedagogický styl, porozumět realitě školy a najít si cestu k učitelské profesi.

Spolufinancováno
Evropskou unií

Tento materiál si klade za cíl poskytnout provázejícím učitelům oporu v této náročné, ale zároveň velmi smysluplné a přínosné roli. Nabízí ucelený pohled na strukturu profesní přípravy budoucích učitelů, představuje hlavní oblasti, v nichž se studenti rozvíjejí, a poskytuje nástroje a doporučení pro jejich vedení během praxe. Cílem není vytvořit pevný a neměnný návod, ale inspirovat, podpořit a povzbudit provázející učitele k aktivnímu zapojení do procesu profesního vzdělávání.

Zároveň tento materiál připomíná, že provázení studentů není izolovaná aktivita jednotlivce, ale součást širšího systému spolupráce mezi fakultami a školami. Aby tato spolupráce byla skutečně funkční, je třeba, aby obě strany měly zájem o vzájemnou komunikaci, o sdílení zkušeností, o hledání cest ke zlepšení přípravy studentů. Univerzity by měly provázejícím učitelům poskytovat informace, podporu a metodické materiály, školy by měly vytvářet prostor a podmínky pro kvalitní praxi. Provázející učitel pak stojí uprostřed tohoto propojení – jako klíčový zprostředkovatel a facilitátor studentské zkušenosti.

V neposlední řadě je důležité si uvědomit, že i provázející učitel se během této spolupráce dále profesně rozvíjí. Práce se studenty ho vede k reflexi vlastní výuky, otevírá nové otázky, přináší nové pohledy. Každý student může být inspirací – přichází s jinými zkušenostmi, jiným stylem, jiným očekáváním. V tomto dialogu se obě strany učí – student i učitel.

Přijetím role provázejícího učitele se pedagog stává součástí kontinuálního procesu vzdělávání a růstu učitelské profese jako celku. Je to role, která vyžaduje čas, trpělivost a energii – ale také přináší hluboké uspokojení z předávání znalostí, zkušeností a profesních hodnot.

**Spolufinancováno
Evropskou unií**